

Agencia Română de
Asigurarea a Calității în
Învățământul Superior

Învățarea și predarea centrate pe student: o nouă provocare pentru universități?

Radu Mircea Damian

Prof. univ. dr. ing. dr. H.C., membru AOȘR,
Universitatea Tehnică de Construcții București;
Director, Relații internaționale, proiecte și cooperare,
ARACIS
radu.damian@aracis.ro

Adina Ghidura

Inspector de specialitate,
Direcția Relații internaționale, proiecte și cooperare,
ARACIS
adina.ghidura@aracis.ro

Rezumat: În articolul de față discutăm despre modul în care standardul referitor predarea și evaluarea centrate pe student (ESG 1.3), așa cum este definit în Standardele și liniile directoare pentru asigurarea calității (ESG) în Spațiul European al Învățământului Superior (SEIS), poate fi transpus la nivel intern în standardele, standardele de referință și lista indicatorilor de performanță a ARACIS. Analiza se bazează pe aplicarea unui chestionar în rândul evaluatorilor din universități, precum și în rândul unor evaluatori proprii înscrși în Registrul Național al Evaluatorilor – ARACIS. În urma cercetării se constată faptul că evaluatorii, fără a cunoaște în prealabil conținutul liniilor directoare ale acestui standard din ESG, au propus formulări relativ apropiate de cele care se regăsesc în majoritatea acestor linii directoare. Acest fapt indică că implementarea acestui standard aferent ESG nu ar trebui să pună probleme deosebite universităților.

Cuvinte cheie: predarea și evaluarea centrată pe student; standarde; standarde de referință; indicatori de performanță.

Abstract: This paper presents opinions expressed by quality assurance evaluators from universities and ARACIS on the ESG 1.3 “Student centered learning, teaching and assessment” and its implementation in Romanian higher education system.

These opinions were collected during three training sessions organized by ARACIS in early spring 2015, before the ESG were approved by the ministerial conference in Yerevan, May 2015. A comparison was performed between the understanding of the trainees of ESG 1.3 and the Guidelines related to it, keeping in mind that the Guidelines had not been made available to them before or during the sessions.

The conclusion is that implementation of the concept of student centered learning, teaching and assessment should not be expected to lead to major difficulties in Romanian universities. Also, it was found from the answers of the trainees that they identified elements of this concept in other standards and in their corresponding guidelines, which confirms that all parts of the ESG should be considered in analyzing particular aspects of quality assurance.

Key words: *student-centered teaching and assessment; standards; standards of reference, key performance indicators.*

1. Introducere

Standardele și liniile directoare pentru asigurarea calității (ESG) în Spațiul European al Învățământului Superior (SEIS) au fost adoptate de Miniștrii responsabili pentru învățământul superior în anul 2005, pe baza unei propuneri pregătite de Asociația Europeană a Agențiilor de Asigurare a Calității în Învățământul Superior (ENQA) în cooperare cu Organizația Europeană a Studenților (ESU)¹, Asociația Europeană a Instituțiilor de Învățământ Superior (EURASHE) și Asociația Europeană a Universităților (EUA).

În preambulul documentului sus-menționat, în secțiunea Scop și concepte, există unele formulări direct legate de un element important pentru relațiile care se stabilesc în procesul didactic între studenți, cadre didactice și alte persoane „actori” implicate și interesate în pregătirea studenților. Acest articol își propune să ia în discuțiile percepția unor reprezentanți ai lumii universitare despre o formulare care apare pentru prima dată explicit într-un document cu valoare de referință („standard”) aprobat de miniștrii educației: învățarea, predarea și evaluarea centrate pe student.

Menționăm faptul că, deja înainte de adoptarea oficială a ESG, această idee a fost considerată de ARACIS ca foarte importantă atât pentru instituțiile de învățământ superior, cât și pentru agențiile de asigurare a calității. În cadrul proiectului „Dezvoltarea și consolidarea culturii calității la nivelul sistemului de învățământ superior românesc - QUALITAS” cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013, ARACIS a organizat trei sesiuni de formare a evaluatorilor din universități („evaluatori interni”), respectiv persoane implicate în asigurarea internă a calității, precum și a unor evaluatori proprii („evaluatori externi”) înscrși în Registrul Național al Evaluatorilor - ARACIS (RNE - ARACIS), cadre didactice în învățământul superior din România, în cadrul cărora această problemă a fost pusă în discuție în legătură cu noile ESG. Sesiunile au fost organizate în perioada martie – mai 2015 la București, Timișoara și Alba-Iulia, pentru un grup țintă de 148 evaluatori interni și 121 evaluatori externi. Participanților le-a fost prezentată propunerea pentru „noile” ESG (2015) care urma să fie prezentată miniștrilor responsabili cu învățământul superior din SEIS la Conferința de la Erevan, Armenia, 14 – 15 mai 2015, în comparație cu „vechile” ESG (2005) aprobate de miniștri la Conferința de la Bergen, Norvegia.

¹ ESU a fost cunoscut anterior sub numele ESIB – Organizațiile Naționale ale Studenților din Europa

La finalul fiecărei sesiuni de formare, participanții au completat un chestionar de evaluare în care au fost invitați să prezinte idei și propuneri de indicatori de calitate în măsură să contribuie la îmbunătățirea Metodologiei de evaluare externă a ARACIS. Informațiile primite de la participanți pe această cale sunt în general interesante și au contribuit în bună măsură la conturarea ideilor din prezentul articol.

Întrucât în noile standarde învățarea, predarea și evaluarea centrate pe student apar ca un standard distinct (ESG 1.3) împreună cu liniile directoare subsecvente, în chestionarul de evaluare, participanții au fost rugați să exprime opiniile proprii asupra acestui aspect. În acest mod, ARACIS a încercat să obțină câteva „date primare” din care să estimeze cât de pregătiți sunt evaluatorii din ambele grupuri (interni și externi) pentru implementarea acestui standard și totodată să contribuie la pregătirea noii metodologii de evaluare externă și a viitoarelor sesiuni de formare a evaluatorilor. Menționăm că, pentru a atinge obiectivul propus, nu au fost prezentate liniile directoare, astfel încât răspunsurile să reflecte părerile proprii ale participanților despre cum ar trebui acționat pentru a pune în practică standardul.

Standardul (ESG) 1.3 Învățarea, predarea și evaluarea centrate pe student este formulat sub forma „Instituțiile trebuie să se asigure că programele sunt oferite în așa fel încât să încurajeze studenții să aibă un rol activ în crearea procesului de învățare și că evaluarea studenților reflectă această abordare”².

2. Cum privesc evaluatorii indicatorul ARACIS „centrarea pe student a metodelor de învățare”³, raportând aceste propuneri la standardul existent în noile ESG-uri⁴

Deoarece printre indicatorii de performanță din Metodologia de evaluare externă, standardele, standardele de referință și lista indicatorilor de performanță a ARACIS și Ghidul activităților de evaluare a calității programelor de studii universitare și a instituțiilor de învățământ superior apare „centrarea pe student a metodelor de învățare” am considerat ca noul ESG 1.3 nu va constitui pentru evaluatorii un concept de „noutate absolută”. De altfel, în cadrul procesului didactic în multe universități acest element constituie o preocupare, de cele mai multe pusă în practică implicit, în funcție de experiența, pregătirea, metodele sau talentul pedagogic al cadrelor didactice. Evaluările ARACIS, după metodologia și ghidurile în vigoare, țin seama într-o oarecare măsură și de aceste aspecte, însă nu toate rapoartele de evaluare le menționează cu ponderi comparabile.

După cum era de așteptat, răspunsurile evaluatorilor au fost diverse și în ele se regăsesc, într-o formulare sau alta, elemente cuprinse în liniile directoare ale ESG 1.3. Pentru a evalua frecvența cu care fiecare dintre liniile directoare apare în răspunsurile evaluatorilor, acestea au fost numerotate cu cifre de la 1 la 14, în ordinea din ESG. Toate răspunsurile evaluatorilor au fost concentrate într-un

² A se vedea <http://www.aracis.ro/> ESG-urile în limba română, versiune aprobată de Consiliul ARACIS.

³ A se vedea: http://www.aracis.ro/fileadmin/ARACIS/Proceduri/Metodologie_de_evaluare_externa.pdf

⁴ A se vedea: http://www.aracis.ro/fileadmin/ARACIS/Informatii_publice/6__curat_pentru_site__ESG_RO_RMD_OS.docx

document care le-a cuprins în integralitatea lor și fiecare răspuns care avea legătură cu una sau mai multe dintre liniile directoare a fost considerat semnificativ, în sensul că arată că persoana care l-a formulat gândește în spiritul liniilor directoare respective. Formularea „în spiritul liniilor directoare respective” am considerat-o ca o precizare necesară, întrucât era foarte puțin probabil să se regăsească formulări „ad-literam” ale liniilor directoare, ceea ce nici nu s-a întâmplat. În continuare, se prezintă sub formă de tabel datele rezultate din prelucrarea răspunsurilor.

Nr.crt. al LD	Linia directoare (LD)	Frecvență răspuns evaluatori		Total
Învățarea, predarea și evaluarea centrate pe student din perspectiva evaluatorilor				
1	Respectă și ia în considerare diversitatea studenților și a necesităților lor, permițând trasee de învățare flexibile	37	18	55
2	Ia în considerare și folosește metode diferite de organizare a procesului de învățare și predare, acolo unde este cazul	25	17	42
3	Folosește în mod flexibil o varietate de metode pedagogice	20	17	37
4	Evaluează în mod regulat și modifică, atunci când e cazul, modul de organizare a procesului de învățare și predare și metodele pedagogice	27	7	34
5	Încurajează simțul autonomiei pentru cei care învață, asigurând în același timp orientare adecvată și sprijin din partea profesorilor	35	16	51
6	Promovează respectul reciproc în relația student-profesor	4	8	12
7	Are proceduri potrivite pentru a soluționa nemulțumirile studenților	3	0	3
8	Evaluatorii sunt familiarizați cu testările și metodele de examinare existente și primesc sprijin în dezvoltarea competențelor proprii în acest domeniu	8	7	15

Nr.crt. al LD	Linia directoare (LD)	Frecvență răspuns evaluatori		Total
9	Criteriile și metodele de evaluare, cât și modalitățile de notare, sunt publicate din timp	527		
10	Evaluarea permite studenților să demonstreze la ce nivel au fost atinse rezultatele așteptate ale învățării. Studenților li se oferă informații („feedback”), care, dacă este necesar, sunt legate de consiliere pentru procesul de învățare	48	20	68
11	Acolo unde este posibil, evaluarea este efectuată de mai mult decât un examinator	0	0	0 Procedura este reglementată și utilizată curent în universități
12	Reglementările pentru evaluare țin cont de circumstanțe atenuante	0	0	0
13	Evaluarea este coerentă, aplicată în mod corect tuturor studenților și efectuată în conformitate cu procedurile stabilite	12	2	14
14	Există o procedură oficială de contestare a evaluării de către studenți	0	0	0 Procedura este reglementată și utilizată curent în universități

3. Concluzii

În urma analizării răspunsurilor evaluatorilor interni și externi în cadrul sesiunilor de formare organizate de către ARACIS în proiectul QUALITAS se constată că evaluatorii, fără a cunoaște în prealabil conținutul liniilor directoare ale acestui standard, au propus formulări relativ apropiate de cele care se regăsesc în majoritatea acestor linii directoare.

Cea mai frecventă referință este, pe total (68), la linia directoare 10, în care nu surprinde menționarea rezultatelor învățării în procesul de evaluare, întrucât toți evaluatorii sunt cadre didactice. Totuși, partea de consiliere sau de cea de

”feed-back” a fost percepută în discuțiile cu participanții la sesiunile de formare, pe marginea acestui standard, mai mult ca un deziderat decât ca o practică curentă. În aceeași categorie ar putea intra și linia directoare 1, care se referă la diversitatea studenților, a necesităților lor și la trasee de învățare flexibile, pentru care numărul de referiri se situează pe cea de a doua poziție (55), ca și linia directoare 5, cu 51 de referiri.

Numărul total de referiri relativ ridicat la unele linii directoare, respectiv, 2 - metode diferite de organizare a procesului de învățare și predare (42), 3 - utilizarea flexibilă a unei varietăți de metode pedagogice (37), 4 - evaluarea regulată și modificarea, atunci când e cazul, a modului de organizare a procesului de învățare și predare și metodele pedagogice (34), arată importanța acestora pentru evaluatori. Unele acțiuni sunt deja implementate în universități, astfel încât aplicarea standardului 1.3 nu va crea probabil probleme speciale.

Pe de altă parte, liniile directoare la care referirile au fost puține sau chiar au lipsit sunt cele asupra cărora universitățile vor trebui să reflecteze mai mult și să ia măsuri de punere în aplicare în cel mai scurt timp, de preferință înainte de începerea unui nou an universitar. Dintre acestea, considerăm însă că liniile directoare 9 - criteriile și metodele de evaluare, cât și modalitățile de notare, sunt publicate din timp (7) și 13 - evaluarea este coerentă, aplicată în mod corect tuturor studenților și efectuată în conformitate cu procedurile stabilite (14) nu vor pune probleme de punere în aplicare și este probabil ca tocmai faptul că ele sunt deja operaționale să fi determinat evaluatorii să nu facă referiri la aceste aspecte.

Totuși, există unele linii directoare la care evaluatorii nu s-au referit deloc în chestionarele de evaluare (v. Tabel), și anume 11, 12 și 14. Explicațiile posibile ale acestei situații sunt menționate la rubrica „observații” din tabel (pentru 11 și 14). Absența oricărei referiri la linia directoare 12 nu surprinde, întrucât aceasta, chiar în formularea din ESG are, în opinia noastră, un caracter oarecum imprecis. Astfel, în limba engleză (limba în care este formulată versiunea originală a ESG) termenul este „mitigating circumstances” iar în versiunea în limba franceză⁵ termenul utilizat este „circonstances atténuantes”, utilizat și în versiunea în limba română. Practic, linia directoare impune stabilirea unor situații care să țină seama de anumite probleme pe care studenții le-ar fi putut invoca pentru a explica unele rezultate obținute în procesul de evaluare, fără a se aduce alte clarificări în acest sens. Deși este posibil ca la anumite universități din România să existe unele reglementări în acest sens, altele decât certificate medicale care justifică absența de la procesul didactic sau de evaluare în anumite perioade, perioadele de stagii în alte universități etc., autorii nu consideră că acest tip de reglementări intră în practica obișnuită și nici procedurile curente de evaluare internă sau externă nu le menționează.

Pe de altă parte, evaluatorii s-au referit la standarde care nu sunt prevăzute la 1.3 în noile ESG-uri dar care, în opinia lor, au legătură cu învățarea, predarea și evaluarea centrate pe student. Astfel, evaluatorii externi (E) și cei interni (I) au propus:

⁵ A se vedea: <http://www.enqa.eu/index.php/home/esg/>

- reglementarea ca indicator a unei referințe privind mărimea concretă a formațiilor de studiu, pentru a evita formații de studiu prea mari, astfel încât activitatea didactică să se desfășoare în bune condiții (E/I);
- mediatizarea unor povești de succes ale absolvenților, studenților cu rezultate deosebite (E);
- participarea activă a studenților în dezvoltarea programelor de studiu (E);
- elaborarea unui standard care trebuie să evalueze implicarea stakeholderilor în activitățile desfășurate în universități, pe parcursul ciclurilor de licență și master (E);
- stabilirea de criterii obiective de evaluare a studenților, pornind de la competențe și cerințele de inserție pe piața muncii (E);
- planul de învățământ, fișa disciplinei să urmărească acoperirea / realizarea unor competențe necesare integrării pe piața muncii. De aceea, ar fi util ca planurile de învățământ să fie elaborate în colaborare cu studenții și angajatorii (I);
- colaborarea cu mediul de afaceri și stimularea implicării acestuia în desfășurarea activității academice, prin participarea la cursuri și seminarii, oferirea de studii de caz și pregătirea/ preluarea de studenți în cadrul entităților de afaceri și nu numai; toate acestea trebuie asigurate prin intermediul parteneriatelor cu entitățile de afaceri (I);
- includerea organizațiilor studențești, fie și numai ca observatori, în comisiile de asigurare a calității (I);
- programe de studii, planuri de învățământ, fișele de disciplină care au în vedere documente de bază, de exemplu: "clasificarea ocupațiilor din România", "clasificarea internațională standard a ocupațiilor", "cadru național al calificărilor", "cadru european al calificărilor" – competențe profesionale și transversale ce vor fi dobândite (I);
- organizarea de schimburi de experiență inter-instituționale în care studenții explică rolul lor în procesul de învățare (I);
- îmbunătățirea practicilor de admitere (I);
- prezentarea unor documente prin care să se dovedească existența spațiilor și dotărilor suficiente, inclusiv pentru studiul individual al studenților (resurse bibliografice, săli de lectură, săli de studiu etc. (I)

Se constată că printre aceste propuneri se numără și o parte dintre cerințele normative obligatorii ale ARACIS, unele cu indicatori cantitativi, pentru buna funcționare a programelor de studii și instituțiilor de învățământ superior, ceea ce arată că ele rămân importante pentru evaluatori, atât interni cât și externi. Totodată se constată, oarecum surprinzător, o oarecare diferență de percepție a legăturii unor indicatori cu liniile directe ale 1.3 între evaluatorii externi și cei interni.

O altă observație care rezultă din analizarea acestor chestionare este aceea că, unii dintre indicatorii propuși de către evaluatori se regăsesc deja în noile ESG-uri, însă sunt aferenți altor standarde, precum: 1.2. Proiectarea și aprobarea

programelor, 1.4 Admiterea studenților, parcursul, recunoașterea și certificarea, 1.6 Resurse de învățare și sprijin pentru studenți, 1.7 Managementul informației, 1.9 Monitorizare continuă și evaluare periodică a programelor.

În concluzia acestui demers, putem afirma faptul că evaluatorii au formulat unele propuneri de standarde pentru standardul ESG 1.3 Învățarea, predarea și evaluarea centrate pe student care arată că implementarea acestuia nu ar trebui să pună probleme deosebite universităților. În opinia autorilor, rămâne totuși sub semnul întrebării posibilitatea practică de a implementa în activitățile practice cu studenții acest standard în condițiile unor formații de studiu cu număr mare de studenți.

De asemenea, faptul că evaluatorii s-au referit și la alte standarde prevăzute în noile ESG-uri arată că acestea se completează destul de bine pentru a asigura că învățarea, predarea și evaluarea centrate pe student sunt obiective realizabile în sistemul de învățământ superior din România.

Bibliografie:

Standarde și linii directoare pentru asigurarea calității în Spațiul European al Învățământului Superior (ESG), 2005, în limba engleză http://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2015/09/ESG_3edition.pdf

Standarde și linii directoare pentru asigurarea calității în Spațiul European al Învățământului Superior (ESG) (noile ESG-uri), aprobate de Conferința Ministerială de la Erevan, 14 - 15 mai 2015, în limba engleză http://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf, în limba franceză http://www.enqa.eu/indirme/esg/ESG%20in%20French_by%20R%C3%A9seau%20FrAQ.pdf, în limba română <http://www.aracis.ro/>

Metodologia de evaluare externă, standardele, standardele de referință și lista indicatorilor de performanță a ARACIS, http://www.aracis.ro/fileadmin/ARACIS/Proceduri/Metodologie_de_evaluare_externa.pdf

Ghidul activităților de evaluare a calității programelor de studii universitare și a instituțiilor de învățământ superior (ARACIS), <http://www.aracis.ro/proceduri/>

Fișe de evaluare evaluatori interni, sesiuni de formare organizate în București, Timișoara și Alba-Iulia în perioada martie – mai 2015 (documente interne)

Fișe de evaluare evaluatori externi, sesiuni de formare organizate în București, Timișoara și Alba-Iulia în perioada martie – mai 2015 (documente interne)